

L. T.: Čím bola v nedávnej minulosti sochárska tvorba na Slovensku?

J. Rusňák: Medzivojnové maliarstvo úžasne rýchlo našlo svoj pulz a zaziarilo. Prišli veľké osobnosti, zakladatelia národného umenia: Benka, Fulla, Galanda, Bazovský, Alexy... Bolo to čosi neuveriteľné. Avšak v sochárstve sme nič podobné nepoznali. Pravdaže, aj tu boli nadaní sochári – J. Murrmann, J. Koniarek, R. Hornák. Nemohli sa však rozvinúť, chýbala atmosféra, nebola galéria, úroveň chápania sochy bola veľmi nízka, provincionálna. Robili sa len pomníky, ktoré zodpovedali vtedajšiemu vkusu nezrelých pomerov v tejto oblasti. Neskôr, v stredných rokoch, vstúpila do kontextu Generácia 1909. Mladý sochár J. Kostka prišiel už s vlastným programom, a tak posunul hranice chápania sochy smerom ku kvalite. Ďalej R. Uher objavil v ľudovom prejave archetyp, a tým naznačil smerovanie. Potom prišli päťdesiate roky a tento pozitívny vývoj sa zastavil – priestor pre sochu nebol priaznivý. Až koncom spomínaného desaťročia, v roku 1957, vstupuje do nášho umenia nová generácia odchovaná bratislavskou VŠU. Priestor sa postupne otvára, otvárajú sa aj „okná do sveta“. Sochárstvo sa prebúdzá k životu. V jednej malej skupine M. Galandu sa objavili štyria sochári s vlastným programom: V. Kompánek, P. Tóth, A. Čutek, A. Rudavský. V tomto novom priaznivom kontexte J. Kostka, R. Uher a ďalší tvorili vynikajúce diela.

L. T.: Roky 1957 až 1967 boli teda zlým vekom vo vývoji slovenského výtvarného umenia.

J. Rusňák: Neviem či zlatým alebo strieborným, ale určite to bolo veľké desaťročie, predovšetkým z hľadiska sochárskeho umenia. Mali sme už veľké maliarstvo a grafiku – Sokol, Hložník, Zmeták atd. – len sochárstvo nie a nie sa naplno prejavíť. Čas však dozrel koncom päťdesiatych rokov. Začiatkom šesťdesiatych rokov vstupuje do našej výtvarnej kultúry mladá generácia. Tá už vstupuje do otvoreného priestoru v rôznych vlnách či prúdoch v širokom zábere. Bolo nutné vytvoriť čo najširší priestor a naplniť ho umeleckým činom aj za cenu, že všetko nebude hneď geniálne – bolo treba zrúcať dozrievajúce dogmy. Širšie chápanie nového programu tkvelo v názore, že nielen figúra je socha. Nový priestor pozitívne ovplyvnil aj maliarov – mnohí sa pokúšali vytvárať priestorové prostredia. V šesťdesiatych rokoch nastalo už definitívne vyrovnanie, konečne sme sa „odlepili od steny“ a vstúpili v soche do trojrozmerného priestoru, reálneho priestoru. To je veľmi dôležité.

L. T.: Toto „odlepenie od steny“, myslené obrazne, ale aj a predovšetkým doslovne, priamo súviselo so spoločenskou situáciou...

J. Rusňák: Presne tak. Zakladali sa sympóziá, napríklad ružbaské – jedno z prvých na svete. Ďalej: moravské a košické. V Národnej galérii v Bratislave bola inštalovaná výstava Henryho Moora, to bola ďalšia veľká udalosť. Spomením Sochu piešťanských parkov, kde sa jediný raz konala svetová prehliadka. Toto obdobie vytvorilo najširší priestor, naplnený vysokou kvalitou. Generácia šesťdesiatych rokov, teda moja generácia, práve v sochárstve zaznamenala najvýraznejší vklad.

L. T.: Čo sa dialo potom?

J. Rusňák: V sedemdesiatych rokoch sa začal zužovať politický a ideologický priestor, zase akoby sme sa – obrazne povedané – prilepili na stenu. Pojem výtvarné umenie sa úplne sploštil a živé umenie sa začalo vytrácať zo života. Sochárstvo začalo postupne vymierať, rušili sa sympóziá. Socha piešťanských parkov sa zmenila na Keramiku piešťanských parkov a ledva, ledva prežila do súčasnosti. Táto veľká nádej, ktorá živila a rozširovala priestor ako duchovný a kultúrny fenomén, sa nenaplnila. Doklady tejto veľkej nádeje sú uložené v depozitárioch, ostatné ostali zaprášene v ateliéroch výtvarníkov. Socha ako najreálnejšia výpoveď o svete síce v ústraní prežila, ale kto o nej vie?! Už len čaká, aby sa mohla znovu prihovoriť. Čaká na priaznivý kultúrny priestor.

L. T.: Dočká sa.

J. Rusňák: Aj ja som o tom presvedčený.

L. T.: Dnes sa už rozšírila výtvarná scéna, rozprúdilo sa spoločenské dianie okolo výtvarníctva, ale ešte vždy tu chýba čosi podstatné, akoby si to niekto stormuloval tak, že keď tu už máme nejakú tu prestavbu, treba aj čo-tu povoliť. Stále ten pohyb nemá komplexný záber, máme pocit, že chýbajú ohnivé a rezací – sú tu nezmapované biele miesta. Obraz nie je úplný... Dúfam, že mi neodpoviete tak, že vždy tu bude čosi chýbať.

J. Rusňák: Odpoviem aj tak. Je to pravda, s tým nič neurobite – vždy bude čosi chýbať. Ale vy ste povedali slovíčko „podstatné“. Aj ja mám ten pocit, a nielen pocit, ale reálne vedomie o týchto nemilých veciach. My už dnes predsa nestojíme na štartovacej čiare, aby sme znovu museli začínať od nuly. Raz už tu bolo nastolený široký priestor, dnes už nikoho neurobité objektom alebo asambľážou – to všetko už bolo. Teraz je nevyhnutný ponor do hĺbky, nestačí len, aby sa navonok nečlo dialo, nestačí zdanie pohybu. To nás a našu kultúrnu verejnosť neuspokojí. Je smutné, že bola prerušená kontinuita. Približne pätnásť rokov nebola v Bratislave sochárska výstava. Hodnoty, ktoré sme spomenuli, nestačili vsiaknuť do širšieho povedomia. Naši ľudia nemajú predstavu, že naše sochárstvo má vo svojich špičkách európsku úroveň. SNG urobila v tomto smere veľmi málo, lepšie povedané skoro nič. V hodnotení slovenského sochárstva sa dostala k roku 1948, Na ďalšie, už socialistické obdobie, jej neostalo síl, ani úsilie sa o to pokúsiť. S maliarskym pohľadom nemôžeme vystáť. Kritériá iluzivnosti a ilustrativnosti, ktoré ešte prežívajú zo sedemdesiatych rokov, sú kameňom úrazu našej teoretickej praxe. Pozrite, ak prídu do Bratislavy zahraniční turisti, a nie je ich málo, aký im pospomeneme obraz o vývoji socialistického výtvarníctva? Vláčime ich po hradoch, zámkoch a kaštieloch, zaviedieme ich na salaš, ponúkne im žiňčicu, zoznáme ich s feudálnou minulťou – a čo dnesok? Turisti si môžu povedať: Slováci sú čudný národ, vo výtvarnom umení nemajú prítomnosť. V kultúrnom svete majú galérie v prírode, sochu v parkovom prostredí – v Belgicku, Dánsku, Nórsku... Nemusíme ísť však ďaleko, dokladom takejto prezentácie je Zbraslav pri Prahe – tu je inštalované české národné sochárstvo. Je to smutná, tragická história, no zo sedemdesiatich galérii na Slovensku ani jedna sa nestala sochárskou galériou. Pravda, takáto inštitúcia najviac chýba práve Bratislave. Chýba aj spoločenský projekt, ktorý by pomohol chápať sochu ako priestorové umenie, projekt, ktorý by pomohol, aby sme sochou už definitívne vstúpili do reálneho trojrozmerného priestoru života, tam, kde sa odohráva život tohto národa.

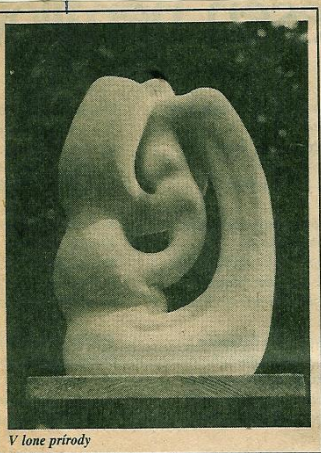
L. T.: Vaše sochy sú aj dokladom, ako ste sa dopracovávali k prapodstate tvorivosti. Ideálom intelektu je takpovediac objavovanie jednoty, ktorí tvoria subjekt a objekt. To nie sú len problémy psychologické, ale predovšetkým ontologické.

J. Rusňák: Máte pravdu. Iso mi práve o prapodstate, o ponore, o nahmatanie všetkých možných hĺbočích a prelínaní v sebe. Nahmatávať seba vo svete a kozme. Som súčasne subjekt i objekt. Neslo mi o to, aby som ľudí psychicky šokoval (v šesťdesiatych rokoch to bolo v móde – malo to aj svoje pozitívne stránky), pretože podľa mňa umenie musí ľudí stabilizovať, priblížiť im ducha doby tak, aby im nebola cudzia. Cudzia v zmysle poznávania. Pomocou médií kultúrny človek môže lepšie pochopiť, prežiť, spoločničiť sa na pomoc. Umenie človek lepšie pochopí vzťah medzi ním a dobou. Preto, ak hovorme o umení, nejde len o nejaké obrázky či narychlo uľapkané figúrky z domáceho sekretára. Ak uvažujeme o sochárstve, treba myslieť na celodenný kontext. A na to, čo už je našim majetkom, či už v súvislosti s egyptskou kultúrou, domácim kontextom alebo indickým duchovným okruhom, pravda, nemožno obísť antické Grécko, ktoré vytvorilo demokraciu, a tým položilo základy budúcnosti ľudských spoločenstiev. V týchto kultúrach zároveň nachádzame aj veľké sochárstvo. Od Michelangela až po Moora, Mariného, Caldera. Ich diela sú vrcholným prejavom ľudského ducha. Tak ako oni, každý umelec musí nájsť zodpovedajúcu formu na vyjadrenie svojho neopakovateľného subjektu.

L. T.: Ako to myslíte – svojho?

J. Rusňák: Ľudského, pravdaže, ľudského. Pozrite, čo všetko musela vytrpieť Eiffelovka vo svojej dobe. No časom, keď sa stala súčasťou ľudského, spoločenského vedomia – ospevali ju básnici, pesničkári a podobne – dostala aj svoj zaslúžený ľudský rozmer. Dnes ju už nevnímame len ako železnú chladnú ozrútu, konštrukciu akéhosi blázniveho génia, ale predovšetkým ako ľudský faktor. Stala sa symbolom, je opradená legendami. A také je poslanie umenia. Musí stabilizovať a vytvárať ducha doby. Musí pochopiť svoj čas, v ktorom je ukrytý nový priestor.

Zhovára! sa VIKTOR MAŤUGA

V lone prírody

Rodina